

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора психологічних наук, професора
Г.П. Мозгової
на дисертацію Григор'євої Світлани Вікторівни
«Трансгенераційні чинники прив'язаності у родинах, які мають
дитину з церебральними проблемами»,
на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі
спеціальності: 19.00.04 - медична психологія

Дисертаційне дослідження Григор'євої Світлани Вікторівни присвячено вирішенню актуальної задачі медичної психології – визначенню трансгенераційних чинників прив'язаності у родинах, які мають дитину з церебральними проблемами. Значущість досліджуваної проблеми пояснюється тим, що в науковому дискурсу та професійній спільноті медичних психологів бракує досліджень стосунків у особливих сім'ях, що мають дітей з церебральним паралічем (А.Душка, Д.Кириллов, Г.Мозгова). На думку вчених, у таких сім'ях психологічні процеси відносин проявляються і загострюються настільки, що їх вивчення дало б надзвичайно цінну інформацію для розуміння сімейних явищ загалом. Хоча сім'ї з хворою дитиною завжди були в центрі уваги соціальних служб, є підстави вважати, що в цьому середовищі існує нерозуміння внутрішньої сімейної системи. Звичайно, як соціальна, так і психологічна допомога підтримують жінку, але це не усуває патологічних стосунків, які зазвичай виникають у таких сім'ях. Відтак, актуальності набуває визначення джерел, причин, закономірностей виникнення цього явища та ступінь впливу цієї форми стосунків на реабілітацію дітей та розвиток церебральних патологій.

Відмінність зазначеного дослідження та його оригінальність у порівнянні з існуючими пояснюється тим, що автором на засадах нейропсихологічного підходу запропоновано модель сомато-сенсорного розвитку жінки, конгруентності патернів самосприйняття, що зумовлює взаємодію з дитиною на рівні сенсорно-імагінативних інтеракцій. Також достатньо ґрунтовно узагальнено принципи нейропсихологічної та

психодинамічної корекції сомато-сенсорного самосприйняття жінок, які виховують дітей, хворих на ДЦП, як чинника родинного реабілітаційного потенціалу.

Слід зазначити, що достовірність і надійність результатів дослідження Григор'євої Світлани Вікторівни забезпечено теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних положень, концептуальною відповідністю поставленої проблеми сучасним методам дослідження й узагальненням та адаптацією наукових концепцій.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що в роботі доведено, що тривожно-амбівалентна прив'язаність жінки до матері виступає чинником порушення механізмів рольової та інтеракційної перцепції, материнського самосприйняття. Визначено, що трансгенераційна обумовленість настановлень щодо моторного функціонування у матерів виступає чинником когнітивно-перцептивних викривлень образу дитини з ДЦП. Узагальнено організаційні засади та моделі медико-психологічної реабілітації в родинах, що мають дітей з ДЦП.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що емпіричним шляхом обґрунтовано доцільність апробованого комплексу нейро-психодіагностичних та психокорекційних засобів. Розроблено та апробовано модель сомато-сенсорного розвитку жінки, конгруентності патернів самосприйняття, що зумовлює взаємодію з дитиною на рівні сенсорно-імагінативних інтеракцій, яка може бути використана в роботі психологів, лікарів-психологів. Розроблено практичні рекомендації для фахівців і батьків, які виховують дитину, хвору на ДЦП, задля визначення максимально ефективного циклу розвитку дитини з ДЦП. Програму психокорекції матерів можна застосовувати як цілком, так і частково для роботи з жінками, які виховують як хвору, так і здорову дитину у соціальних, реабілітаційних центрах та медичних установах з метою нормалізації внутрішньо сімейних відносин та сприяння успішній соціалізації їх дітей.

Дослідження проведено на репрезентативній вибірці. Дослідження

проводились впродовж 2014-2019 років на базі Дитячого реабілітаційного центру ім. Бориса Літвака у м. Одесі. В ньому брали участь 102 жінки, діти яких хворі на ДЦП, та 52 жінки, що виховують здорових дітей, для дослідження відносин «мати дитини-власна мати». У дослідженні нормальної прив'язаності брали участь 312 осіб, учні 8-10-х класів «Спеціалізованої загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів з поглибленим вивченням німецької, англійської мов - дошкільний заклад» Приморського району м. Одеси та їхні матері. Диференціація віку досліджуваних обумовлена тим, що в 14-16 років завершується розвиток функціональної асиметрії відділів мозку. Також обстежено 39 матерів, що виховують дітей з ДЦП.

Зміст та результати дослідження відображено у 12 публікаціях, з яких 3 статі у наукових фахових виданнях України та 3 статті у фахових міжнародних виданнях, 6 – матеріали конференції. Автореферат дисертації та публікацій автора відповідають змісту дисертаційної роботи.

Можна констатувати, що на всіх етапах теоретико-емпіричного дослідження автором успішно реалізовано мету, яка полягала в теоретичному та емпіричному дослідженні нейропсихологічних та трансгенераційних чинників, що зумовлюють динаміку стосунків симбіотичного зв'язку в діаді «жінка та її мати» та визначають феноменологію прив'язаності у діаді «мати – дитина, хвора на ДЦП».

Відповідно, доречно погодитися зі змістом наукової новизни, яка полягає в тому, що

вперше:

- визначено трансгенераційні чинники прив'язаності у родинах, які мають дитину з церебральними проблемами. Доведено, що відсутність належної сепарації в діаді «жінка – її мати» детермінує патологічні патерни взаємозв'язку жінки з власною дитиною;
- концептуалізовано спотворений образ дитини як когнітивне утворення, що має нейропсихологічну обумовленість;

- конкретизовано індивідуально-психологічні та мікросоціальні чинники у формуванні прив'язаності у родинах, які мають дітей, хворих на ДЦП, та виявлено їх специфіку;
- виявлено зв'язок між відсутністю інтересу до динамічних ігор у жінок в їхньому дитинстві і народження ними дитини, хворої на ДЦП, та на нейропсихологічних засадах запропоновано підхід до реабілітації дитини, який передбачає індивідуальні та групові заняття з ЛФК з матерями пацієнтів;
- обґрунтовано соціально-перцептивні механізми ставлення до сімей, що виховують хвору на ДЦП дитину;
- на засадах нейропсихологічного підходу запропоновано модель сомато-сенсорного розвитку жінки, конгруентності патернів самосприйняття, що зумовлює взаємодію з дитиною на рівні сенсорно-імагінативних інтеракцій.

Поглиблено та уточнено:

- модель сімейних відносин у сім'ях, які мають дітей з ДЦП; розуміння первинних особливостей у стосунках жінок зі своїми матерями, як таких, що обумовлюють ставлення до хворої дитини й перешкоджають її одужанню та реабілітації.

Такі положення наукової новизни засвідчують обґрунтованість як теоретико-методологічної основи, так і використаних методів дослідження, що власне, складає предмет для наукової дискусії.

До найбільше значущих результатів дослідження слід віднести наступні.

Григор'євою Світлою Вікторівною доведено, що відсутність належної сепарації в діаді «жінка – її мати» детермінує патологічні патерни взаємозв'язку жінки з власною дитиною. Концептуалізовано, що спотворений образ дитини як когнітивне утворення має нейропсихологічну обумовленість.

Встановлено провідну роль особливостей онтогенезу та механізмів психологічних захистів жінок, які мають дитину, хвору на ДЦП та механізми симбіотичного зв'язку в діаді «жінка та її мати» на стилі прив'язаності у діаді «мати – дитина, хвора на ДЦП». Доведено, що тривожно-амбівалентна

прив'язаність жінки до своєї матері виступає чинником порушення механізмів рольової та інтеракційної перцепції, материнського самосприйняття. Визначено, що трансгенераційна обумовленість настановлень щодо моторного функціонування виступає чинником когнітивно-перцептивних викривлень образу дитини з ДЦП. Узагальнено організаційні засади та моделі медико-психологічної реабілітації в родинях, що мають дітей з ДЦП.

На засадах нейропсихологічного підходу запропоновано модель сомато-сенсорного розвитку жінки, конгруентності патернів самосприйняття, що зумовлює взаємодію з дитиною на рівні сенсорно-імагінативних інтеракцій. Розроблено практичні рекомендації для фахівців і батьків, які виховують дитину, хвору на ДЦП, задля визначення максимально ефективного циклу розвитку дитини з ДЦП.

В цілому, робота, що розглядається сприяє позитивним враженням завершеної наукової праці, в якій змістовно вирішено всі поставлені завдання. Разом з тим маємо кілька зауважень та питань, які можуть стати приводом для дискусії.

1. В роботі бракує теоретичної моделі та її емпіричних узагальнень щодо трансгенераційних чинників прив'язаності у родинях, які мають дитину з церебральними проблемами.
2. Авторці слід конкретизувати які саме методологічні засади склали її уявлення щодо трансгенераційних чинників прив'язаності. На нашу думку розуміння трансгенераційних чинників прив'язаності в пропонованій роботі потребують уточнення авторської позиції.
3. В дослідженні бажано було врахувати чинник внутрішньосімейних відносин, зокрема щодо трансгенерації по лінії батька та інших значущих осіб.
4. З огляду на вагомий практичний досвід дисертантки як практичного психолога та психоаналітика постає питання про можливості нейропсихологічної реабілітації в контексті генетичного підходу.

Попри зазначені питання та зауваження аналізу рукопису дисертації Григор'євої Світлани Вікторівни дозволяє констатувати, що науковий здобуток автора відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук, які визначені «Порядком присудження наукових ступенів», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами.

Таким чином, є ґрунтовні підстави для висновку, що дисертація «Трансгенераційні чинники прив'язаності у родинах, які мають дитину з церебральними проблемами», є самостійною, завершеною науковою працею, а її автор Григор'єва Світлана Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.04 - медична психологія.

Офіційний опонент:

**доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації**

**Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова**

Підпис **Г.П. Мозгова**
ЗАВІРЯЮ: зав. канцелярією
НПУ ім. М.П. Драгоманова
Підпис _____
20 20 20